

УДК 378.018.091.31-025.14

DOI: 10.31652/2412-1142-2022-63-164-171

Коровій Дар'я Миколаївна

аспірант, асистент кафедри англійської філології,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,
м. Вінниця, Україна
ORCID ID: 0000-0002-3107-2539
daria.korovii@vspu.edu.ua

Лазаренко Наталія Іванівна

доктор педагогічних наук, професор,
ректор Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського,
м. Вінниця, Україна
ORCID ID: 0000-0002-3556-8849
info@vspu.edu.ua

ЗМІШАНЕ НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розглянуто зміст та сутність поняття змішана форма навчання. Освіта, зазнала певних змін за останні роки, особливий поштовх відбувся у зв'язку з поширенням пандемії Covid-19, відбувся перехід від загальноприйнятої системи навчання в аудиторії, тобто очного (офлайн) навчання, до електронного – віддаленого навчання (онлайн). Нові підходи до навчання з'являються з появою всесвітньої мережі Інтернет та як наслідок, з можливістю вийти за межі простору та часу. Варто зазначити, що нові моделі навчання покращують індивідуальну роботу, стимулюють до роботи в команді та є більш зручними.

Акцентовано, що змішане навчання є перспективною альтернативою у системі освіти через свої численні переваги над класичним підходом. В академічних колах цей формат навчання швидко розвивається та широко використовується, є одним з ключових напрямів модернізації освіти в закладах вищої освіти. Це так званий мікс традиційного очного навчання та асинхронного чи синхронного навчання онлайн.

Проаналізовано організацію навчального процесу в закладах вищої освіти з використанням змішаної форми навчання. Розглянуто основні моделі організації навчання, варто зазначити, що найпопулярнішою є ротація за станціями.

Констатовано, що за результатами опитування студенти не досконало розуміють сутність змішаної форми навчання та її переваги, вони є недостатньо вмотивованими та готовими до самодисципліни та самонавчання.

Ключові слова: пандемія Covid-19, інноваційні технології, навчальний процес, змішана форма навчання, аудиторна робота, заклад вищої освіти, викладач, студент.

1. ВСТУП

Сучасний процес навчання зазнав безліч змін у порівнянні з минулими десятиліттями. Безумовно, ми рухаємося вперед, удосконалюємо наші знання, але існує безліч об'єктивних чинників, які впливають на зміни в процесі отримання знань, серед них і пандемія Covid-19. Коронавірус глобально та безповоротно вплинув на всі країни і даремно сподіватися на те, що суспільство повернеться до попереднього укладу всіх процесів всередині кожної держави. Незважаючи на значні зусилля з боку керівництва країн упродовж останніх двох років, пандемія й досі обмежує наші можливості та поступово змінює всі процеси життєдіяльності. Різні установи, підприємства, в тому числі й університети адаптують підходи до вирішення проблем спричинених Covid-19. Епоха пандемії стала свідком змін у системі освіти, за якої студенти здобувають знання в гнучкому онлайн-режимі, що замінив традиційне навчання в аудиторіях. Проте, варто зазначити, що подальше вдосконалення освітньої системи, досвід здобутий в роки пандемії піде на користь і студентами, і викладачам. Це значний поштовх для зміни традиційного способу надання освітніх послуг.

Постановка проблеми. У зв'язку з різкими змінами, деяким закладам вищої освіти було досить важко перейти на онлайн-навчання в прищвидшені терміни. Університети зіштовхнулися з труднощами зі створення структури інформаційних технологій та забезпеченні обох сторін інструкціями з виконання обов'язків та доручень, організації процесу навчання, створенні планів курсів для онлайн-навчання, створенні та доповненні ресурсів, наприклад, навчальних матеріалів, які були лише в друкованому вигляді, створенні та оновленні системи оцінювання. Тож, виклик полягає в тому, щоб подолати неповноцінне розуміння та сприйняття онлайн-навчання, тобто нових можливостей, та відновлення «нормального» традиційного навчання з елементами онлайн-навчання, враховуючи обмеження накладені пандемією. На нашу думку, сучасний процес навчання – це унікальна можливість для університетів започаткувати новий режим роботи, відійти від старих систем, зруйнувати стереотипи та розпочати співпрацю з іншими університетами для обміну досвідом. Адже досвід навчання в епоху пандемії винятковий, він надав можливість усім учасникам освітнього процесу: студентам, викладачам та керівництву ЗВО проаналізувати онлайн складову в освіті, оцінити доцільність її використання, такий досвід може стати постійною практикою в новому «нормальному» процесі навчання змішаної форми.

Аналіз останніх досліджень. Змішана форма навчання – це так званий тренд сучасної освіти, який впродовж наступного десятиліття буде залишатися популярним та обговорюваним у наукових та освітніх колах. Аналіз наукових праць показав, що практична проблема застосування та аналізу змішаної форми навчання в закладах вищої освіти цікавить науковців та їй присвячено значна кількість досліджень як теоретичного, так і практичного характеру. Серед вітчизняних дослідників Шелестова Л., Фандеева А., Ткачук Г., Мізюк А., Бистрова Ю., Кривонос О., Кухаренко В. та група авторів навчально-методичного посібника для закладів професійної (професійно-технічної) освіти Пасічник О., Єлфімова Ю., Чушак Х., Шинаровська О., Донець А., який допомагає якісно організувати змішане навчання у закладах освіти, виходячи з потреб та інтересів здобувачів освіти. Беручи до уваги той факт, що зміни в процесі навчання торкнулися не лише України, а й всього світу, низка науковців працює над дослідженнями в сфері змішаної форми навчання, серед них Гафуров І., Амаал Ал Масрі, Гупта В., Грінберг Б. та інші науковці, які діляться досвідом впровадження та дослідження новітнього процесу навчання, його перевагами та недоліками, системою та загальними характеристиками, процесом перебудови внутрішніх структур ЗВО та змісту навчальних матеріалів.

Метою статті є обґрунтування сутності змішаної форми навчання, його особливостей та аналіз усвідомлення та ставлення до нової організації навчання студентами ЗВО.

2. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Процес модернізації навчання розпочався ще за довго до появи пандемії, на нього вплинули певні об'єктивні чинники, а саме технологічний прогрес, який в свою чергу відіграв вирішальну роль у формуванні нового покоління – молоді, що «виросла з гаджетами в руках». Отже, ми маємо розуміти, що сучасний учень вимагає сучасних підходів до організації навчання, які безпосередньо пов'язані з досягненнями технологічного прогресу. Це так зване, замкнуте коло, у якому всі ланки тісно пов'язані між собою. А щодо пандемії Covid-19, то вона лише в рази пришвидшила процес переходу від традиційної системи навчання до новітньої – змішаної.

Змішане навчання немає конкретного автора, це наслідок процесів, що відбувалися відповідно до запитів здобувачів освіти та безлічі спроб ввести зміни в існуючі методи та принципи навчання. Саме тому, немає одного пояснення цього процесу, пропонуємо ряд визначень для кращого розуміння. В 2006 році Бонк К. та Грехем К. запропонували наступне трактування: «Змішане навчання – це система навчання, яка базується на поєднанні очного навчання (навчання в аудиторіях) та навчання за допомогою комп'ютерних технологій» [2, с. 6]. Інститут Клейтона Крістенсена надає більш конкретне визначення: «Змішане навчання – це початковий підхід, який

поєднує навчання за участі вчителя в аудиторіях з навчанням онлайн, яке пропонує елементи самостійного контролю учнем шляху, часу, місця та темпу навчання, а також інтеграцію досвіду роботи з учителем в аудиторії та онлайн» [3]. Важливо зазначити, що з розширенням можливостей комп'ютерних технологій з'являється термін «електронне навчання» (2015 рік), тобто система навчання, яка чіткіше окреслює процес навчання онлайн.

Підсумовуючи вище зазначене, ми формулюємо наступне визначення поняття змішане навчання (англ. blended education) – це така форма організації отримання знань, за якої використовується як очне, так і електронне навчання задля досягнення найкращого результату та забезпечення потреби здобувачів освіти, тобто - це мікс підходів до організації навчального процесу, який розширює можливості та компенсує недоліки окремих систем навчання.

Чи можливо ототожнювати поняття змішане навчання з дистанційним? Звичайно ні, змішана форма навчання передбачає спілкування з викладачами в аудиторіях, тобто очно. За змішаної форми навчання потрібно уміло спланувати час проведений в аудиторіях з викладачами та електронне навчання, щоб в кінцевому результаті забезпечити потреби студентів. Не існує загальноприйнятого правила з поділу часу на різні форми навчання, усе залежить від мети та завдань курсу. На нашу думку, найбільш раціональніше проводити заняття з теорії дистанційно, а практичним та лабораторним заняттям відводити час в аудиторіях. Розподіл часу – це завдання закладів освіти, які зобов'язані стратегічно підходити до вирішення будь-яких поставлених завдань.

Впровадження нових педагогічних технологій у навчальний процес позитивно впливає на розвиток пізнавальної діяльності студентів, творчої активності, свідомості та розвитку мотивації, що змінює ставлення здобувачів освіти до навчання – відбувається перехід до самостійного свідомого навчання.

Ми вважаємо, що це позитивно впливає на процес становлення особистості студентів, на їх обізнаність, відповідальність, компетентність, цілеспрямованість, усвідомлення вибору професії та цілей на майбутнє. Майбутні спеціалісти є професійно-компетентними та вмотивованими. Студенти володіють знаннями, вміннями, навичками, моральними якостями та цінностями, здатністю до критичного мислення та самоаналізу, вони готові до змін. Здобувачі освіти включені в процес навчання, вони розуміють сутність навчання, де акцент зміщується з кінцевого результату на процес, їхня увага акцентується на докладанні зусиль, на самооцінці досягнень. Тобто, змішаному навчанню властива індивідуалізація [4], воно орієнтоване на особистість. Це означає, що фокус виставлений не на процес навчання в центрі з викладачем, а на здобувача освіти, тобто відбувається рух у сторону «студентоцентризму» [5]. Наслідком цих змін є те, що студенти мають більше контролю над часом, місцем та тривалістю виконання завдань. Тобто, викладач виступає в ролі координатора та тьютора, він не домінує в навчальному процесі.

Але найважливішим аспектом, на нашу думку, є те, що студенти не так критично обмежені в часі на виконання завдань, вони мають так звані «дедлайни», тобто самі коригують своє навантаження та роботу, навчаються в зручному для себе темпі в зручний час. Індивідуалізація полягає у врахуванні пізнавальних потреб та інтересів кожного здобувача освіти.

Ми погоджуємося з твердженням науковця Долгової Т. про це, що використання цифрових навчальних ресурсів є невід'ємною та досить важливою складовою змішаного навчання [1]. Ці ресурси володіють певними дидактичними властивостями: мультимедійність, надлишковість, різноманітність форм навчального контенту, різнорівневість, варіативність, інтерактивність, гнучкість. Але традиційні властивості залишаються незмінними: науковість, структурованість, наочність, системність.

Для успішної реалізації змішаної форми навчання учасники навчального процесу використовують різноманітні цифрові ресурси, серед них:

- інструменти для планування навчальної діяльності (Google Calendar, електронні журнали та ін.);

- інструменти для співпраці (Google Docs, Forms та ін.);
- інструменти для комунікації та створення спільнот (соціальні мережі, ZOOM, Skype, Google Meet, Hangouts та ін.);
- інструменти для створення навчального контенту (Padlet, Quizlet, Prezi, Kahoot!, Microsoft PowerPoint, ClassMarker, QuizWhizzer та ін.).

Змішане навчання може відбуватися синхронно та асинхронно. Процес синхронного навчання нагадує навчання в аудиторіях, проте учасники навчального процесу знаходяться віртуально в одному місті в певний час. Асинхронне навчання вимагає гнучкості, координації та індивідуального графіку навчання, домовленостей, планування власного розкладу, взаємоповаги та підготовки до зустрічей.

Існує декілька варіантів реалізації змішаного навчання. Для детальнішого розуміння процесу змішаного навчання, ми обрали класифікацію Майкла Хорна та Гізера Стейкера (рис.1) [6, с. 8-11].

Рис. 1. Модель змішаного навчання

Ротаційна модель є найпопулярнішою, вона передбачає чергування роботи онлайн та офлайн відповідно до вказівок викладача або певного плану роботи. Ці частини можуть включати роботу в малих групах або роботу всього класу, групові проекти, індивідуальна робота з викладачами та письмові завдання.

Ротаційна модель включає чотири підвиди:

- ротації за станціями – студенти працюють в аудиторіях і проходять станції за певним розкладом;
- ротації за лабораторіями – модель схожа на попередню, але здобувачі освіти рухаються не в межах аудиторії, а в межах навчального закладу;
- індивідуальні ротації – у здобувача освіти є свій індивідуальний графік вивчення предмета;
- перевернутий клас – студенти працюють за певним розкладом онлайн з дому та в аудиторіях презентують свою проєктну та практичну діяльність.

У гнучкій моделі викладач виступає у ролі консультанта, робота може відбуватися як в аудиторії, так і дистанційно, але виключно здійснюється в цифровому середовищі.

Самостійне змішування – передбачає доповнення очної програми окремими онлайн-курсами. Відповідно до віртуального середовища студенти ділять свій час між відвідуванням аудиторних занять та дистанційним навчанням, вони не відвідують заклад освіти щодня, більше того, це не просто методика вивчення курсу, а модель роботи всього закладу освіти.

Підсумовуючи, виокремимо наступні особливості змішаної форми навчання:

- зміна взаємовідносин між педагогом та здобувачем освіти, підтримка, мотивація та координація з боку викладача, свідоме ставлення до навчання – завдання студента;
- фокус на індивідуалізації навчання, студент в центрі освітнього процесу, він є повноцінним учасником та організатором освітньої діяльності;

- мотивація до самостійності в навчанні;
- перевага групової роботи – проекти, дискусії, форуми, семінари, конференції;
- використання цифрових ресурсів – робота може здійснюватися через будь-який девайс у будь-якому місці з можливістю відслідковування успішності та застосуванням інтерактивних засобів навчання.

Щоб краще розуміти готовність студентів до змішаної форми навчання у закладах вищої освіти та їх усвідомлення сутності поняття, було вирішено провести опитування серед студентів. Респондентами стали студенти 2-го курсу факультету іноземних мов Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Опитування проводилося у період першого семестру 2021-2022 навчального року шляхом розміщення анонімною анкетною Google Forms. В опитуванні взяли участь 40 студентів. Результати опитування планується використати для подальшого ознайомлення студентів з процесом організації змішаної форми навчання, залучення їх до такої діяльності та розробка навчальних активностей (практичні заняття, тренінги, майстер-класи, індивідуальні консультації) щодо створення та впровадження курсів змішаного навчання.

Щоб розуміти чи усвідомлюють студенти поняття змішаного навчання, їм було запропоновано визначити його загальні характеристики (множинний вибір) (рис. 2).

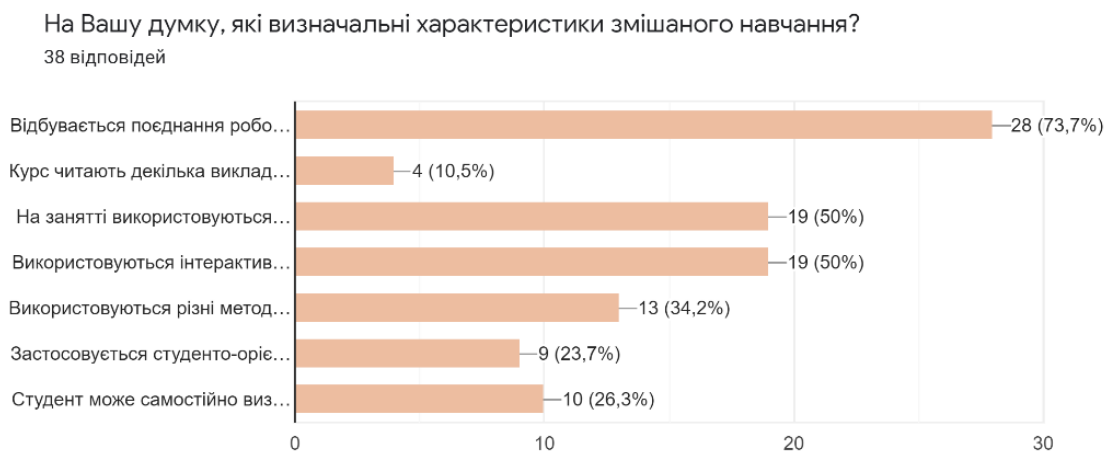

Рис. 2. Запитання 1: На Вашу думку, які визначальні характеристики змішаного навчання?

Ключовими характеристиками, на думку респондентів, було названо:

- відбувається поєднання роботи в аудиторіях та онлайн навчанням;
- на занятті використовуються інтерактивні методи навчання;
- використовуються інтерактивні технології.

Варто зазначити, ці характеристики виділяють більшість дослідників та науковців.

Наступні характеристики отримали меншу підтримку, проте є вагомими ознаками:

- використовуються різні методи для мотивації студентів;
- студент може самостійно визначати час, місце та темп навчання.
- Не є популярними серед студентів наступні характеристики:
- застосовується студенто-орієнтований та компетентністний підхід;
- курс читають декілька викладачів.

Наступне запитання: «Вам подобається змішаний тип навчання?» (рис. 3). Половині респондентів подобається така форма навчання, але водночас досить великий відсоток не задоволений. Тому, можна зробити висновки, що студенти недостатньо проінформовані, зацікавлені та вмотивовані.

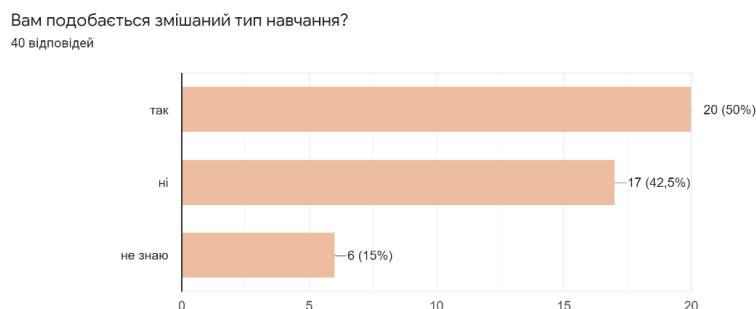

Рис. 3. Запитання: Вам подобається змішаний тип навчання?

Запитання: «Вам подобається змішаний тип навчання?» (рис. 3). Половині респондентів подобається така форма навчання, але водночас досить великий відсоток не задоволений. Тому, можна зробити висновки, що студенти недостатньо проінформовані, зацікавлені та вмотивовані.

Рис. 4. Запитання: Ви задоволені результатами змішаного навчання?

Наступне запитання: «Ви задоволені результатами змішаного навчання?» (рис.4). Думки розділилися, однакова кількість студентів, на превеликий жаль, не задоволена результатами та навпаки. Що свідчить про невідповідність студентів до такої організації навчання, потрібно працювати над мотивацією та наполягати на користі самоосвіти.

І останнє запитання: «Яка форма навчання дає Вам можливість більше співпрацювати з викладачем?» (рис. 5). На нашу думку, результати відповідей саме такі через те, що ані студенти, ані викладачі ще повністю не відійшли від традиційної аудиторної системи навчання, вони ще не усвідомили всіх переваг у роботі онлайн.

Рис. 5. Запитання: Яка форма навчання дає Вам більше співпрацювати з викладачем?

3. ВИСНОВКИ І НАПРЯМИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отже, змішане навчання – це впевнений крок вперед, система освіти вже не буде колишньою – традиційною, студенти вже не повернуться за парти виключно з книгою в руках, вони більш прогресивні, відкриті, свідомі та ерудовані. У їхній системі світосприйняття вже не існує бар'єрів та кордонів, вони готові до співпраці, колоборацій та нових відкриттів.

Тому, можна зробити висновок що за змішаною формою навчання наше майбутнє, вона розширює горизонти та надає нові можливості. Водночас, ми знаходимося на перехідному етапі, що вимагає багато організаційної та інформативної роботи. Опитування показало, що студенти не зовсім добре усвідомлюють сутність змішаної форми навчання, її переваги, а найголовніше, що вони не достатньо вмотивовані до самодисципліни та самонавчання. Потрібно пам'ятати, що педагогічний склад потребує значної допомоги через високу вартість мультимедійних цифрових приладів і застосунків, значні витрати на обслуговування освітніх платформ. Більше того, педагоги зобов'язані постійно вдосконалювати свої навички та вміння, осягати нові винаходи та відкриття в інформаційних технологіях.

Перспектива подальших досліджень полягає у розробленні теоретичних лекцій для подальшого ознайомлення студентів з процесом змішаної форми навчання, залучення їх до такої діяльності та розробка навчальних видів діяльності для створення та впровадження курсів змішаного навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Долгова, Т. В. (2017). Смешанное обучение – инновация XXI века. Интерактивное образование. Информационно-публицистический образовательный журнал. URL: <https://bodia.online/1/kYBZcd>
- [2] Bonk, C. J., & Graham, C. R. (2006). Handbook of blended learning: Global Perspectives, local designs. San Francisco, CA: Pfeiffer Publishing. URL: http://curtbonk.com/toc_section_intros2.pdf
- [3] Blended Learning. The Clayton Christensen Institute. Retrieved from: <https://goo.gl/1IpmhL>
- [4] Greenberg, B. Blended Learning: Personalizing Education for Students: online course. URL: <https://goo.gl/7ZneuO>
- [5] Lathan, J. Complete Guide to Teacher-Centered vs. Student-Centered Learning. University of San Diego. URL: <https://onlinedegrees.sandiego.edu/teacher-centered-vs-student-centered-learning/>
- [6] Staker, H., & Horn, M. (2012). Classifying K-12 blended learning. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED535180.pdf>
- [7] Опитувальник Google Forms: UHR <https://docs.google.com/forms/d/1UFFFTpsDhC7zi4WwlpQv8kBLk0139QrJ9C3VVngh8w4/edit>

BLENDDED EDUCATION IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Korovii Daria Mykolaivna

Postgraduate student

Assistant of the Department of English Philology

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

Vinnitsia, Ukraine

ORCID ID: 0000-0002-3107-2539

daria.korovii@vspu.edu.ua

Lazarenko Nataliia Ivanivna

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Rector of Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

Vinnitsia, Ukraine

ORCID ID: 0000-0002-3556-8849

info@vspu.edu.ua

Abstract. The article considers the content and essence of the concept of blended form of education. Education, which has undergone some changes in recent years, has been driven by the Covid-19 pandemic, with a shift from a common classroom learning system, face-to-face (offline), to e-learning (distance). New approaches of learning are emerging with the advent of the World Wide Web and the ability to transcend space and time. We must say that the new learning models improve individual work, stimulate teamwork and are more comfortable.

It is emphasized that blended learning is a promising alternative in the education system due to its advantages over the classical approach. In academic circles, this form of education is rapidly developing

and widely used, is one of the key areas of modernization of education in higher education institutions. This is the so-called mix of traditional learning and asynchronous or synchronous e-learning.

The organization of the educational process in higher education institutions using blended form of education is analyzed. The main models of training organization are considered, it should be mentioned that the most popular is the rotation of the station.

It was stated that according to the results of the interrogation students do not fully understand the essence of the blended form of education and its advantages, they are insufficiently motivated and ready for self-discipline and self-study.

Key words: pandemic Covid-19, innovative technologies, educational process, mixed form of education, classroom, institution of higher education, work, student.

References (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] Dolhova, T. V. (2017). Smeshannoe obuchenye – ynnovatsiya XXI veka. [Blended learning – the 21st century innovation]. Ynformatsyonno-publytsysticheskiy obrazovatelnyi zhurnal. [in Russian] Retrieved from <https://bodia.online/1kYBZcd>
- [2] Bonk, C. J., & Graham, C. R. (2006). Handbook of blended learning: Global Perspectives, local designs. San Francisco, CA: Pfeiffer Publishing. Retrieved from http://curtbonk.com/toc_section_intros2.pdf
- [3] Blended Learning. The Clayton Christensen Institute. Retrieved from: <https://goo.gl/1IpmhL>
- [4] Greenberg, B. Blended Learning: Personalizing Education for Students: online course. Retrieved from <https://goo.gl/7ZneuO>
- [5] Lathan, J. Complete Guide to Teacher-Centered vs. Student-Centered Learning. University of San Diego. Retrieved from <https://onlinedegrees.sandiego.edu/teacher-centered-vs-student-centered-learning/>
- [6] Staker, H., & Horn, M. (2012) Classifying K-12 blended learning. Retrieved from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED535180.pdf>
- [7] Interrogation Google Forms. Retrieved from <https://docs.google.com/forms/d/1UFFTpsDhC7zi4WwlpQv8kBLk0139QrJ9C3VVngh8w4/edit>